

تاریخ و آثار باستانی جزیره خارک

فرقه‌ها، مذاهب و اقوام مختلف در خارک، هلندی‌ها در جزیره خارک و اخراج آنها توسط میرمهنا، فرانسویان، مطامع انگلیسیان در خارک و گزارشات سیاحان و جهانگردان معروف از جزیره خارک مباحث فصول این بخش را تشکیل می‌دهند.

بنا به نوشته کتاب، جزیره خارک در فاصله ۵۷ کیلومتری شمال غربی بوشهر واقع شده، دارای مساحتی در حدود ۳۱ کیلومتر مربع می‌باشد و از دهستان‌های حیات داوود بخش گناوه شهرستان بوشهر است. از جزیره خارک در منابع و مآخذ ایرانی و غیرایرانی از زمانهای قدیم به نام‌های گوناگونی یاد شده است. که از آن جمله‌اند: «ایکار»، «ایکاریا»، «ایکاره»، «آراکیا»، «خاری»، «خاراکس»، «خارج»، «کارک»، «خارک» و «خارک».

به عقیده گریشمن جزیره خارک از سه هزار سال پیش از میلاد مسیح جزء قلمرو ایلام محسوب می‌شده است. نویسندگان در ضمن بیان جغرافیای تاریخی جزیره، به منابع و مآخذ، ذکر نام‌های مختلف جزیره و زمان رواج هر یک از آن اسامی اشاره نموده است.

در فصل سوم از این بخش، نویسندگان به سابقه و چگونگی حضور سیاهپوستان ایلامی، مهاجرین یونانی، رومی و پالمیری، زرتشتیان، مسیحیان، کیسانیه، قرامطه، آل بویه، اتابکان سلغری و... در جزیره خارک پرداخته است. در ادامه نیز به سابقه حضور هلندیها، فرانسویان و انگلیسی‌ها در آن منطقه و اقدامات آنها اشاره نموده است.

فصل مربوط به سابقه حضور هلندی‌ها در جزیره خارک و درگیری‌های آنها با میرمهنا، حاکم بندر ریگ، که منجر به اخراج هلندی‌ها گردید از فصول مهم کتاب است. (فصول چهارم و پنجم) به نوشته مؤلف، هلندیها چه به لحاظ سیاسی و چه به لحاظ اقتصادی از مراکز و تأسیسات نظامی و تجاری خود در منطقه خارک سودی نبردند.

فصل پایانی این قسمت «گزارشات سیاحان و جهانگردان معروف از جزیره خارک» می‌باشد که طی آن نویسندگان به توصیفات کارستن نیبور آلمانی، کایتین استیف، لوریمر و لرد کرزن (هر سه انگلیسی) اشاره نموده است. کامل‌ترین گزارشات و توصیفات درباره خارک از سوی کارستن نیبور ارائه شده است. وی در جریان جنگ ایران و انگلیس علیه میرمهنا و درگیری‌های میرمهنا و هلندی‌های مستقر در جزیره خارک، شخصاً در خارک حضور داشته و به همه حوادثی که به چشم دیده اشاره نموده است که این امر اهمیت سفرنامه او را در بررسی تاریخ خارک نشان می‌دهد.

۲. آثار باستانی و میراث فرهنگی جزیره

خارک:

این بخش به دو فصل جداگانه تقسیم می‌شود. در فصل اول، آثار باستانی قبل از اسلام جزیره

○ مجتبی خلیفه

○ تاریخ و آثار باستانی جزیره خارک
○ نگارش: رضا دشتی
○ ناشر: انتشارات بوشهر، چاپ اول، مهرماه ۱۳۸۱، ص ۱۷۰۰ تومان

کتاب، از جمله کتابهایی که در بخش نقد و بررسی منابع از آنها نام برده شده می‌توان به این موارد اشاره کرد:
تاریخ بنادر و جزایر خلیج فارس نوشته محمد ابراهیم کارزونی،
فارسانامه ناصری نوشته حسینی فسایی،
سفرنامه نیبور،
جزیره خارک در یتیم خلیج فارس نوشته جلال آل احمد.

نویسندگان به ویژگی‌های هریک از این منابع و درجه اهمیت و اعتبار آنها در شناسایی تاریخ و فرهنگ مردم جزیره خارک و دیگر بنادر جنوب اشاره کرده است. در ادامه، طی دو بخش عمده و مجزا، تاریخ و آثار باستانی جزیره خارک مورد توجه قرار گرفته و هر یک از این دو بخش به فصول پرشماری تقسیم گردیده است.

۱. تاریخ جزیره خارک:

نویسندگان در قسمت اول در هشت فصل و به طور مفصل تاریخ و جغرافیای منطقه را مورد بررسی قرار داده است. موقعیت جغرافیایی و اقلیمی جزیره خارک، جغرافیای تاریخی جزیره خارک، تاریخ حضور

نگارش تاریخ محلی درباره مناطق کوچک اما با اهمیت، امری مفید و ضروری است؛ اما به دلیل قلت منابع در ارتباط با بسیاری از مناطق از یکسو و لزوم تحمل رنج‌های بسیار جهت مبادرت به تحقیق میدانی و بازآفرینی تاریخ و فرهنگ یک منطقه از لابلای مطالب اندک کتب و روایات شفاهی از سوی دیگر، کمتر پژوهشگری را به سمت و سوی نگارش دقیق و علمی تواریخ محلی سوق می‌دهد.

کتاب تاریخ و آثار باستانی جزیره خارک پژوهشی در ارتباط با تاریخ محلی جزیره خارک می‌باشد. همچنان که نویسندگان نیز بیان نموده، تاکنون پژوهشی مستقل و جامع در ارتباط با جزیره خارک صورت نگرفته و وی این مهم را برعهده گرفته است.

کتاب از یک مقدمه، نقد و بررسی منابع و دو بخش عمده تشکیل شده است. نویسندگان از اهالی جنوب کشور است، انگیزه خود را از نگارش کتاب، وابستگی‌های خود به آن منطقه و چند سالی اقامت در آن شهر ذکر می‌کند.

پس از مقدمه و توضیحات مختصر در ارتباط با

فصل مربوط به سابقه حضور هلندی‌ها در جزیره خارک و درگیری‌های آنها با میرمهنا، حاکم بندر ریگ، که منجر به اخراج هلندی‌ها گردید از فصول مهم کتاب [تاریخ و آثار باستانی جزیره خارک] است

کامل‌ترین گزارشات و توصیفات درباره خارک از سوی «کارستن نیبور» ارائه شده است. وی در جریان جنگ ایران و انگلیس علیه «میرمهنا» و درگیری‌های «میرمهنا» و هلندی‌های مستقر در جزیره خارک، شخصاً در خارک حضور داشته و به همه حوادثی که به چشم دیده، اشاره نموده است که این امر، اهمیت سفرنامه او را در بررسی تاریخ خارک نشان می‌دهد.

در کتاب هیچگونه اشاره‌ای به فرهنگ، آداب و رسوم و مذهب کنونی مردم خارک نشده است و این در حالی است که پرداختن به جغرافیای تاریخی یک منطقه مستلزم توجه به مسائل فوق نیز می‌باشد. مورد دیگر عدم استفاده مستقیم از برخی منابع دست اول و ارجاع دادن مطالب آن منابع با واسطه تحقیقات جدید است. در صورتی که جا داشت مؤلف شخصاً به اصل منابع رجوع می‌نمود. برخی منابع مفید و مهم همچون **نزهة الاخبار** (در تاریخ و جغرافیای فارس) نوشته میرزا جعفرخان حقایق نگار خورموجی نیز از چشم نویسنده به دور مانده است. پرداختن به روایات شفاهی ساکنین بومی جزیره خارک نیز در اثر حاضر کمرنگ می‌باشد. اما در کل نویسنده به دلیل آشنایی با منطقه موفق به تدوین اثری مفید در ارتباط با جزیره خارک گشته که از این حیث شایسته تقدیر می‌باشد.

به ۱ - بقعه میرمحمد، ۲ - مقبره نیک زن، ۳ - مقبره ابوبکر یا محمدبن ابوبکر، ۴ - مقبره علمدار، ۵ - مقبره دیده‌بان، ۶ - مقبره میرشهاب‌الدین، ۷ - مقبره میرعبدالله، ۸ - مقبره سبزویشان و... اشاره نمود. معروفترین و جالبترین اماکن مقدس جزیره خارک، بقعه «میرمحمد» است که مردم جزیره آنرا به «محمدبن حنفیه» پسر حضرت علی (ع) نسبت می‌دهند و معماری گنبد آن همچون دیگر آثار معروف جنوب کشور (که معروفترین آنها مقبره حضرت دانیال در شوش است) می‌باشد. در پایان کتاب تصاویر، نقشه‌ها، فهرست منابع و مأخذ و فهرست اعلام درج شده است. نویسنده به دلیل آشنایی کامل به موقعیت جغرافیایی منطقه، در تشریح ویژگی‌های جغرافیایی و تاریخی و آثار و ابنیه خارک موفق بوده است. اما کاستی‌هایی در آن دیده می‌شود.

خارک مورد بررسی قرار گرفته است. در این فصل به آثاری همچون «دو خواهرن یا قبور عیلامی»، معابد، دخمه‌ها، کلیساها و صومعه‌های نسطوریان و... اشاره شده است. قدیمی‌ترین اثری که در خارک شناخته شده، دو قبر سنگی است که تقریباً مربوط به هزاره اول قبل از میلاد می‌باشد و متعلق به دوره پادشاهی ایلام است. این دو مقبره سنگی نزد مردم بومی خارک «دو خواهرن» نامیده می‌شود و داستانی شیرین در ارتباط با این نام در بین آنها رواج دارد. آثار بر جای مانده از مسیحیان در خارک همچون کلیسا، صومعه و خانه‌های کشیشان نسطوری، نشان از حضور جماعتی بزرگ از مسیحیان در آن منطقه در زمان ساسانیان دارد. فصل دوم این بخش به معرفی و توصیف آثار بجای مانده از دوران اسلامی در جزیره خارک تعلق دارد. از مهمترین آثار دوران اسلامی جزیره می‌توان

تاریخ تحولات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ایران در دوره تیموریان و ترکمانان

کتابخانه

۰ پرویز عادل

کتاب حاضر به دلیل ارائه اطلاعات مفید از دوران تیموریان و ترکمانان مورد توجه دانش‌پژوهان زیادی قرار گرفته است. کتاب از دو بخش تشکیل شده است: بخش اول دوران تیموریان و بخش دوم عصر ترکمانان قراقویونلو و آق‌قویونلو را دربرمی‌گیرد. بخش اول، شامل ۹ فصل است. **فصل اول** «موقعیت سیاسی ایران در ملوراءالنهر و چگونگی به قدرت رسیدن تیمور» شامل این مباحث است:

- تاریخ تحولات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ایران در دوره تیموریان و ترکمانان
- تألیف: دکتر حسین میرجعفری
- ناشر: تهران: سمت، اصفهان: دانشگاه اصفهان
- چاپ سوم، ویرایش دوم، ۱۳۸۱، ۳۹۶ ص، ۱۶۰۰۰ ریال